

oraz dopuszczenie wykonywania badań z wykorzystaniem zamrożonych ludzkich embrionów. Według opinii prelegenta wskazana ustawa ogranicza ochronę prawną życia ludzkiego na etapie embrionalnym. Swoje twierdzenie autor poparł dwoma przykładami: ustawowe zezwolenie na badania nad ludzkimi embrionami i komórkami macierzystymi oraz legalizacja selekcji genetycznej „preembrionów” dla celów leczniczych osób trzecich.

Kończąc swoją wypowiedź, prelegent zauważył, że przywołana ustawa nie zawiera wystarczających podstaw ochrony prawnej embrionu ludzkiego, co powinno cechować każdy sprawiedliwy akt prawny. Wyraził także twierdzenie, że w świetle najnowszych osiągnięć medycznych należy rozwijać inne alternatywne metody naukowe leczenia chorób, które nie zakładają produkcji i niszczenia ludzkich embrionów. Autor zauważył także konieczność, aby prawo odpowiadało aktualnej wiedzy medycznej i naukowej, dlatego wskazana została potrzeba zmiany hiszpańskich regulacji normatywnych w celu stworzenia rzeczywistej ochrony życia ludzkiego od jego początku.

Po wygłoszonym referacie rozgorzała ciekawa dyskusja, w której poruszono kwestie oficjalnego stanowiska Episkopatu Hiszpanii wobec nowych unormowań dotyczących wspomaganej prokreacji, hiszpańskiego rozumienia zasady świeckości państwa oraz zasad finansowania czynności dopuszczonych zgodnie z nowymi unormowaniami przez hiszpańskie prawo.

Aneta Maria Abramowicz

Konferencja naukowa pt. „Władza komunistyczna wobec Kościoła katolickiego w PRL”, Lublin 17 marca 2010 r.

Rok 1989 był czasem niewątpliwych przemian w Polsce. W wyniku transformacji ustrojowych zakończył się trwający od końca drugiej wojny światowej ustrój komunistyczny, zaś w drodze ustawowej zapoczątkowana została normalizacja relacji państwo–Kościół. Próbę zrozumienia obowiązującego wówczas systemu politycznego i roli Kościoła w Polsce Ludowej podjęli studenci z Koła Naukowego Kanonistów Katolickiego Uniwersy-

tetu Lubelskiego Jana Pawła II, organizując 17 marca 2010 r. konferencję naukową pt. „Władza komunistyczna wobec Kościoła katolickiego w PRL”. Otwarcia konferencji dokonali: ks. prof. dr hab. Piotr Stanisław, prodziekan Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL, ks. dr Adam Kaczor, kurator KNK KUL oraz Paweł Rogalski, prezes KNK KUL. Prof. Piotr Stanisław pogratulował studentom inicjatywy zorganizowania tej konferencji. Podkreślił, że daje ona nadzieję nie tylko na pogłębienie wiedzy na ten temat, ale przede wszystkim pozwoli zrozumieć stosunek ówczesnej władzy do Kościoła katolickiego. Z kolei dr Adam Kaczor wskazał na cel konferencji, którym była realizacja programu naukowego dotyczącego intelektualnego „powrotu” do przeszłości, aby zrozumieć teraźniejszość i wyciągnąć wnioski na przyszłość. Podkreślił także, że według Instytutu Pamięci Narodowej na mapie polskiej opozycji komunistycznej i w historii Kościoła katolickiego w Polsce KUL zajmował szczególne miejsce. Zawsze był oazą wolności dla pracowników naukowych i studentów. Prelegentów, gości i uczestników powitał Paweł Rogalski. W przemówieniu przedstawił strukturę konferencji, na którą składały się dwie części.

Pierwszy panel zatytułowany „Władza komunistyczna wobec Kościoła katolickiego w PRL” poprowadził ks. prof. dr hab. Stanisław Tymosz, dyrektor Instytutu Prawa Kanonicznego KUL. Wygłoszonych zostało wówczas sześć referatów.

Referat pt. „Sytuacja prawna Kościoła katolickiego w Polsce Ludowej” wygłosił ks. mgr lic. Piotr Wierzbicki. Scharakteryzował w nim reżim komunistyczny ukształtowany w okresie międzywojennym w ZSRR, w którym główne miejsce zajmował aparat państwowy, prawa wolnościowe zaś ujmowane były jako prawa obywatelskie, a nie jako prawa człowieka, co odzwierciedlała Konstytucja PRL z 1952 r. Z kolei relacje władzy komunistycznej z Kościołem były konsekwencją ceszaropapizmu bizantyjsko-moskiewskiego i ideologii komunistycznej. Prelegent ponadto określił etapy aplikacji reżimu komunistycznego w Polsce oraz wymienił restrykcje władzy względem Kościoła. Następnie podkreślił nieustanną gotowość Kościoła do dialogu z władzą komunistyczną. Wskazał na działalność Komisji Mieszanej, której owocem było między innymi podpisane porozumienie między Episkopatem i rządem RP w 1950 r. Mimo zagwarantowania w nim przez stronę państwową nauczania religii w szkołach prowa-

dzono akcje zwalniania katechetów i dalszą ateizację życia społecznego. Zmiana dotychczasowych relacji między państwem i Kościołem katolickim w Polsce nastąpiła w 1989 r., kiedy to Sejm PRL uchwalił trzy ustawy: 1) ustawę o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce Rzeczypospolitej Ludowej, 2) ustawę o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz 3) ustawę o ubezpieczeniach społecznych duchownych. Zostały wznowione stosunki dyplomatyczne między Stolicą Apostolską i Polską.

Drugi referat dotyczył „Wybranych problemów z realizacji misji Kościoła w Polsce”, którego autorem był ks. prof. dr hab. Jan Krajczyński. Swoją prezentację oparł na trzech funkcjach Jezusa Chrystusa i stwierdził, że niezależnie od władzy państwowej Kościół ma prawo i obowiązek nauczania, uświęcania i rządzenia. Wymienione zadania mają służyć jednemu: zbawieniu ludzi. Autor wskazał na wydarzenia, które stanowiły przeszkody w realizacji misji rządzenia przez Kościół. Zaliczył do nich przede wszystkim problem z uznaniem przez władze publicznoprawnego charakteru Kościoła; brak formalnego uznania przez Stolicę Apostolską Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej; jednostronne zerwanie przez rząd Konkordatu; uniemożliwienie biskupom polskim składania wizyt *ad limina apostolorum*, odmawiając wydawania im paszportów; brak udzielenia zgody papieżowi Pawłowi VI na wzięcie udziału w uroczystościach w Polsce; wydawanie przepisów zawłaszczających majątek kościelny, przeznaczając go na inne cele; dyskryminacyjny system ubezpieczeń społecznych duchownych. Władze komunistyczne podejmowały również działania, które uniemożliwiały Kościołowi pełnienie zadania nauczycielskiego: zastępowanie wychowywania chrześcijańskiego wychowywaniem ateistycznym, całkowita laicyzacja życia publicznego oraz stopniowe usuwanie nauczania religii ze szkół, konsekwencją czego było wprowadzenie zasady świeckości szkoły. Podejmowano działania w celu opanowania środków społecznego przekazu. Funkcję kapłańską Kościół wypełnia przez sakramenty i przez modlitwę. Władze PRL także utrudniały jej wykonywanie. Uznawały ją za zacofanie i bały się jej urzeczywistnienia. W tym celu podejmowały działania o charakterze ustawodawczym, administracyjnym i politycznym.

Ks. prof. dr hab. Roman Dzwonkowski wygłosił prelekcję pt. „Reprezje wobec duchowieństwa katolickiego”. Stwierdził, że walka z Kościołem katolickim była w PRL jednym z najważniejszych celów władzy. Istniało

przekonanie, że katolicyzm był pseudoreligią, a walka z nim miała dwa fronty: ideologiczny i personalny. Metody walki z Kościołem były wzorowane na tych, które stosowała władza sowiecka w okresie międzywojennym. Przedstawiano Kościół katolicki jako wroga pod dyktando imperia- lizmu amerykańskiego i Stolicy Apostolskiej. Na początku 1950 r. rozpoczęły się aresztowania i pokazowe procesy księży. Stosowana była taktyka kamuflażu w celu osłabienia oporu psychologicznego wobec komunizmu. Praca księży z młodzieżą w kołach żywego różańca była określana jako deprawowanie młodzieży. Tzw. odwilż październikowa zmieniła dotychczasowe formy represji, ale pojawiły się nowe. Służby Bezpieczeństwa prowadziły inwigilację, zastraszanie, szantaż, pobicia, powodowanie wypadków samochodowych, publikowanie oszczerstw w prasie, odmowę sprawowania funkcji katechetycznych. Odnotowano ponad 100 wypadków śmiertelnych różnych osób, spowodowanych przez nieznaną sprawców. Prelegent, odnosząc się do zasięgu represji, stwierdził, że objęły one biskupów, prezbiterów, osoby konsekrowane. Przez 45 lat duchowieństwo zaliczane było do wrogów ludu i stanowiło grupę najbardziej represjonowaną w PRL. Zamordowano 48 kapłanów, 25 sióstr zakonnych, 10 osób zginęło w niewyjaśnionych okolicznościach, 52 osoby deportowano. Nieznana jest natomiast liczba osób zmarłych w więzieniach. W celu ukrycia zbrodni niszczone dokumentację. Dlatego całościowa analiza jest już niemożliwa.

Problematykę „Postaw duchownych wobec komunizmu na lubelszczyźnie” podjął dr Piotr Gawryszczuk. W referacie ukazał aspekt duszpasterski postaw księży w stosunku do władzy komunistycznej. Podkreślił, że wycofanie lekcji religii ze szkół wcale nie zlikwidowało katechezy. Religia odbywała się w salkach katechetycznych przy parafiach. Mimo represji i przejawów walki z Kościołem duchowni organizowali życie społeczne i religijne Polakom. W Lublinie prężnie działało skupione wokół KUL duszpasterstwo akademickie. To niepokoiło władze, w konsekwencji czego ataki na duchowieństwo wzmagaly się. Również głoszone nauki rekolekcyjne stawały się pretekstem do napiętnowania.

Kolejnym punktem realizacji programu konferencji było wygłoszenie referatu pt. „Wybrane zagadnienia prawnokanoniczne w działalności «księży patriotów»”. Przygotowany został przez dr. Jacka Żurka. Na początku wystąpienia autor zdefiniował pojęcie „księży patrioci” jako

grupę duchownych współpracujących z władzami państwowymi w okresie powojennym. Szczególną uwagę zwrócił na stosunek władz duchownych do publicznej działalności „księży patriotów”. „Księża patrioci” posiadali własne czasopismo (o zmiennych tytułach: „Głos Kapłana”, „Ksiądz Obywatel”, „Kuźnica Kapłańska”), które choć finansowane i wydawane było przez Urząd ds. Wyznań, to jednak miało charakter religijny. Prelegent postawił pytanie, jak pogodzić wymagania wydawcy względem oddziaływania politycznego na wiernych w duchu komunizmu, a nie narazić się Kościołowi? Problem dotyczył cenzury. Ponadto „księża patrioci” głosili, że dobro Kościoła jest dobrem ludu, a dobro ludu jest dobrem Polski Ludowej. Kto chciałby skierować ich przeciwko Polsce Ludowej, działałby przeciw ludowi. Wskazał, że celem władz państwowych było nie tylko zwerbować jak największą liczbę duchownych do współpracy, ale w swojej walce z Kościołem chciały przejąć kontrolę nad seminariami w celu indoktrynacji kleryków. Zarzuty wobec „księży patriotów” dotyczyły głównie ataków na autorytet biskupów Kościoła w Polsce. W wypadku przekroczenia norm prawnych zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r. groziły ciężkie kary, nie wyłączając ekskomuniki. Gdyby któryś z nich zaciągnął karę kościelną, wówczas stałby się nieużyteczny dla władz komunistycznych. Autor referatu podkreślił, że działalność „księży patriotów” była jedynym przypadkiem w dziejach Kościoła w Polsce, kiedy władza o charakterze ateistycznym próbowała wykorzystywać do swoich celów politycznych duchowieństwo, które nie wyrzekło się swojej misji religijnej.

O. dr Oktawian Roman Jusiak wygłosił referat pt. „Represje władz komunistycznych wobec bernardynów (w latach 1950–1956) przykładem zwalczania zakonów męskich w Polsce”. W wystąpieniu przypomniał, że zakonnicy wspierający w jakikolwiek sposób działalność Armii Krajowej lub Związku Wolność i Niezawisłość według władz komunistycznych zrzeszali się z wrogiem i działali przeciwko państwu. Prelegent stwierdził, że po wojnie władze wybrały bernardynów jako „poligon doświadczalny” w walce z zakonami męskimi po to, aby podporządkować sobie wspólnotę zakonną. Istniała nawet specjalna instrukcja dotycząca kleru, aby organy bezpieczeństwa mogły bardzo dokładnie „rozpracowywać” duchowieństwo.

Drugi panel zatytułowany został „Stolica Apostolska wobec sytuacji Kościoła w PRL”. Przewodniczył mu ks. dr Adam Kaczor. W tej części przygotowane zostały dwa referaty. Pierwszy z nich zatytułowany „Stolica Apostolska a władze komunistyczne” wygłoszony został przez ks. prof. dr. hab. Józefa Krukowskiego. Prelegent wskazał na dwie odrębne społeczności: kościelną i państwową. Wyjaśnił, że Stolica Apostolska i państwo są podmiotami prawa. Podmiotowość Stolicy Apostolskiej rozpatrywana jest w dwóch aspektach: 1) religijnym, w którym jest ona suwerenem duchowym i 2) prawnomiędzynarodowym, w którym jest suwerennym podmiotem publicznego prawa międzynarodowego. Wskazał również na źródła podmiotowości Stolicy Apostolskiej, jakimi są: organiczny związek z Kościołem katolickim oraz posiadanie własnego państwa: Państwa Watykańskiego. Natomiast państwo komunistyczne oparte jest na założeniach ideologii marksistowsko-leninowskiej i pozostaje pod dyktandą partii komunistycznej. W relacjach między Stolicą Apostolską a władzami komunistycznymi autor wyróżnił dwa okresy historyczne: 1) od rewolucji październikowej do zakończenia II wojny światowej; 2) od zakończenia II wojny światowej do rozpadu bloku państw komunistycznych zainicjowanego w Polsce w 1989 r.

Ostatnim z wygłoszonych podczas konferencji referatów była prelekcja ks. dr. Krzysztofa Mikołajczuka pt. „Kontakty Solidarności ze Stolicą Apostolską (w dokumentach archiwum Konferencji Episkopatu Polski)”. Prelegent zaznaczył, że celem jego wystąpienia jest przedłożenie treści samych dokumentów, gdyż wobec zawartych w nich ludzkich tragedii związanych z okresem komunizmu w Polsce, można jedynie w milczeniu rozważyć każde słowo wyrażające wiarę, nadzieję, miłość i prawdziwy patriotyzm. Treść większości z dokumentów ściśle korespondowała z następującymi wydarzeniami: wyborem Karola Wojtyły na biskupa Rzymu, pierwszą pielgrzymką Jana Pawła II do Ojczyzny, wprowadzeniem stanu wojennego i internowaniem.

Zarówno po pierwszym, jak i po drugim panelu odbyła się dyskusja z udziałem prelegentów, zaproszonych gości, profesorów i studentów. Wymiana opinii dowiodła, że jest to zagadnienie, które wciąż wymaga refleksji.

Podsumowując obrady konferencji nt. „Władza komunistyczna wobec Kościoła katolickiego w PRL”, należy stwierdzić, że mimo upływu lat

temat ten nadal jest aktualny. Reżim komunistyczny pozostawił po sobie smutek, przykre przeżycia, a nawet niechciane wspomnienia. Nie zdołał jednak zgasić w społeczeństwie polskim chrześcijańskiego ducha. Mimo wielkich wysiłków, podejmowanych działań, represji, w formie jawnej czy też ukrytej walki z Kościołem katolickim, nie udało mu się zastąpić wiary ideologią ateistyczną. Warto przypomnieć słowa Sługi Bożego Jana Pawła II, które napisał w przesłaniu z okazji 50. rocznicy zakończenia II wojny światowej, a które można potraktować jako przestrożę: „Zakończenie wojny nie doprowadziło do zakończenia praktyk politycznych i ideologii, które ją zrodziły lub jej sprzyjały. Reżimy totalitarne przetrwały pod inną postacią, a nawet rozszerzyły swoje władanie, zwłaszcza we Wschodniej Europie [...] Nie rozumiano, że społeczeństwa godnego człowieka nie można budować na niszczeniu osoby, na ucisku i dyskryminacji”.

Anna Słowikowska

Konferencja naukowa pt. „Religia i wolność religijna w Unii Europejskiej”, Tomaszów Lubelski 16 kwietnia 2010 r.

W dniu 16 kwietnia 2010 r. z inicjatywy ks. prof. dr. hab. Józefa Krukowskiego na Wydziale Zamiejscowym Nauk Prawnych i Ekonomicznych KUL w Tomaszowie Lubelskim odbyła się konferencja naukowa pt. „Religia i wolność religijna w Unii Europejskiej”. O wyborze tematu zadecydowała jego doniosłość i aktualność, szczególnie w kontekście zmian będących konsekwencją wejścia w życie Traktatu Lizbońskiego.

Konferencję rozpoczął referat pt. „Czy Unia Europejska respektuje wartości kulturowe, religijne i etyczne?” wygłoszony przez ks. prof. dr. hab. Józefa Krukowskiego (WZNPIE KUL). Na początku przypomniał, że choć pierwszymi celami integracji europejskiej były racje ekonomiczne i gospodarcze, to pomysłodawcom jedności Europy – R. Schumanowi, K. Adenauerowi – od początku przyświecały inspiracje chrześcijańskie. Z czasem, wraz z postępem integracji, miejsce inspiracji chrześcijańskich zaczęły zajmować założenia ideologii liberalnej. Przywołując dyskusję, jakie toczą się w gronie prawników niemieckich, prelegent wskazał